

LES RONDALLES SOBRE ELS MESOS DE GENER, FEBRER, MARÇ I ABRIL A LA TRADICIÓ CATALANA¹

Caterina VALRIU
Universitat de les Illes Balears
Grup d'Estudis Etnopoètics (IEC)

1. PRESENTACIÓ

Un dels mecanismes més usuals que ha emprat la humanitat des dels temps més remots per entendre i explicar el món és el procés de personificació de les forces de la naturalesa. Atribuir als diversos elements còsmics i meteorològics com els vents, la pluja, l'albada, els núvols, el tro, el llamp o l'arc de sant Martí —posem per cas— comportaments humans que impliquen l'existència d'emocions i sentiments és un denominador comú en totes les tradicions populars. Per extensió, les divisions arbitràries del cicle anual, com són els mesos de l'any, també presenten adesiara l'esmentada personificació. Stith Thompson catalogà en el seu *Motif-Index* (Thompson, I, 1966: 226) amb la notació A 1161 el tema de l'escassetat de dies del mes de febrer, en relació als que tenen el gener i el març. Aquest és un motiu amplament documentat des de Grècia fins a les illes Britàniques. Els tipus de rondalles catalogats per l'índex internacional ATU amb els números ATU 294 (*The Months and the Seasons*) i ATU 480 (*The Kind and the Unkind Girls*) (previously *The Spinning-Women by the Spring. The Kind and the Unkind Girls*) també tracten temes relacionats amb aquest motiu (Uther, I, 2004: 170-171 i 281-283).

Les rondalles que s'inclouen en el tipus ATU 294 són relats que desenvolupen arguments que expliquen per què hi ha anys de traspàs, per què el febrer té menys dies que els altres mesos i per què l'abril té alguns dies rigorosos com el mes de març (Oriol / Pujol, 2003: 70). De les diverses variants argumentals, una de les més esteses és aquella en la qual un ésser humà —generalment una vella o un pastor— estableix un conflicte amb el mes de març —a causa d'una disputa, una burla o una promesa incomplerta— i com a càstig sofreix pèrdues econòmiques importants.

En alguns desenvolupaments argumentals del tipus ATU 480, dues persones —ge-

1. Aquest article s'emmarca en una línia de recerca sobre literatura popular catalana que ha rebut finançament del Ministeri d'Economia i Competitivitat a través del projecte d'R+D: FF12015-64128-P.

neralment dones velles— amb tarannàs totalment diferents una de l'altra, dialoguen amb els mesos de l'any. La primera els destaca els aspectes positius i obté a canvi una generosa compensació, la segona els retreu els aspectes negatius i rep un càstig sever. Tant un tipus com l'altre es troben amplament documentats en les tradicions orals dels territoris de llengua catalana, i no únicament en forma de rondalla o llegenda, sinó que també revelen la seva influència en un extens conjunt de parèmies que inclouen nombroses variants.²

En aquest article ens centrarem en la revisió i l'anàlisi de set relats que es corresponen amb el tipus ATU 294 i que trobem catalogats a l'*Índex tipològic de la rondalla catalana* (Oriol / Pujol, 2003: 70) i a la versió anglesa del mateix treball, titulada *Index of Catalan Folktales* (Oriol / Pujol, 2008: 58-59).³ En l'índex internacional ATU el tipus 294 es troba inclòs en l'apartat «Rondalles d'animals» encara que estrictament no es tracta d'una rondalla d'animals, però en aquest grup s'inclouen les rondalles protagonitzades per forces de la natura (sol, vent), conceptes culturals (mesos de l'any) o elements inanimats (una fava, una brasa, una palla, etc.); aquestes rondalles sovint presenten un caràcter etiològic. Com en altres tradicions mediterrànies, també en les narracions catalanes podem copsar una dualitat en el caràcter explicatiu del tipus. Així, uns relats van encaminats a justificar per què el mes de febrer només té 28 dies i uns altres —la majoria— a explicar per què sovint entre finals de març i primers d'abril sol fer uns dies de mal temps. En ocasions, un mateix relat explica les dues coses, i fins i tot algunes narracions inclouen una justificació de caràcter etiològic vinculada a la presència de formes geològiques singulars en un indret determinat, que s'expliquen com a llocs on la vella protagonista de la rondalla s'aixoplugà de les maltempsades del març: «A Romadriu, encara hi ha la cova on s'arrecerà la temerària padrina» (Coll, 1989: 50).

2. «ELS DIES DE LA VELLA» O «ELS MANLLEVATS»: LA METEOROLOGIA

Un bon nombre de versions catalanes catalogades s'ajusten clarament al tipus ATU 294, en el qual un personatge entra en discòrdia amb el mes de març. Són les narracions titulades «Els dies de la vella» recollida per Joan Amades el 1918 de boca de Marianna Grinyó d'Olot (Amades, I, 1982: 630-631), «Els dies de la vella» contada per Pere Font de Rupit i publicada el 1984 (Grup de Recerca Folklorica d'Osona, II, 1984: 242-243). «La vella de Romadriu» escrita a partir de les informacions de gent del Pirineu català per Pep Coll (Coll, 1989: 49-50) i «La família que va fugir del març» narrada per Cisco de Casemiro d'Ainet de Besan i editada també en versió de Pep Coll (Coll, 1993: 399-401),

2. Vegeu l'annex a aquest article, que inclou nombroses parèmies relacionades amb les rondalles que comentem.

3. Hem pogut documentar altres versions amb nombroses variants, però centrarem l'anàlisi en les set catalogades a l'índex de referència.

a més de les múltiples variants que aporta Artur Quintana (I, 1997: 102-102) sota el títol genèric d'«Els dies de la vella» recollides a la zona de la Franja.

Més enllà, però, d'aquests materials ben documentats i catalogats que analitzarem de manera detallada, hem pogut trobar nombroses versions d'aquest argument en publicacions esparses sobre folklore⁴ i en revistes diverses —algunes de caire cultural, altres divulgatives— publicades al llarg de la primera meitat del s. xx. L'argument es troba explicat en reculls de parèmies,⁵ diccionaris⁶ i també n'hem trobat nombroses versions *on-line* en diverses planes web de caràcter local, d'excursionisme, escolars, d'afeccionats al folklore, etc.⁷ Tot plegat ens indica la vitalitat i el favor popular d'un argument que té les seves arrels en les antigues societats ramaderes però que tracta un tema present a la vida quotidiana de tots, com és el de les inclemències del temps. Això, des del punt de vista més superficial, perquè —com ha demostrat el folklorista José Manuel Pedrosa en el seu documentat article (Pedrosa, 1995: 267)— aquesta aparentment senzilla història no parla simplement de meteorologia, sinó de les sempre difícils relacions entre la humanitat i la divinitat. Vegem, però, les característiques essencials que presenten les versions catalanes abans citades.

En primer lloc, ens crida l'atenció la distribució geogràfica. En la majoria dels casos la narració ha estat recollida en zones de muntanya o de boca de persones que en procedeixen. En la tradició catalana és una contalla vinculada essencialment al Pirineu,⁸ perquè la serralada pirinenca és precisament la zona de Catalunya i l'Aragó on les inclemències del temps de finals d'hivern poden provocar greus problemes en la ramaderia. En els indrets dels Països Catalans de clima més benigne —incloses les Illes Balears— aquesta rondalla té una presència menor.⁹ Algunes de les versions, a més, tenen una localització

4. Vegeu l'article del folklorista català Aureli Capmany titulat «Un mois maltracé ou les jours 'manlevats'» (Capmany, 1948: 80-81) i a la mateixa revista el fragment titulat «Mars Grincheux» produït del llibre *Mon vieux Céret* (Siboune: 1948 [1898]: 79).

5. Una extensa i interessant documentació i explicació sobre els refranys del mes de març i les narracions que analitzem es pot consultar a l'obra de Sebastià Farnés *Paremiologia comparada* (1996: tom IV, 896-914).

6. A l'entrada «dia» del *DCVB* (Alcover / Moll, tom IV) hi ha una versió ben documentada de la rondalla «Els dies emmanlevats», de procedència pirinenca, i a l'entrada «març» (tom VII), una altra d'«El març enganyà sa mare» de Gandia. En ambdues entrades també es recullen nombroses parèmies sobre el tema.

7. A tall d'exemple, vegeu els següents llocs web:

<http://etimologies.blogspot.com/2008/03/els-reganys-de-la-vella-i-els-dies-de.html>

<http://apsipars.blogspot.com/2009/03/els-dies-de-la-vella.html>

<http://www.vallibona.net/costums.htm>

http://www.rodamots.com/mot_cerca_resultat.asp?nm=2574

<http://lovistaire.blogspot.com/2009/04/manlevats.html>

<http://vpamies.blogspot.com/2010/10/top-ten-4-marc-marcot-mata-la-vella-la.html>

consultats tots els dia 10/08/2014

8. Cal dir que una versió correspon a Castelló, però precisament prové de la zona més muntanyosa del País Valencià.

9. El cas de les Illes Balears és curiós. Al *DCVB*, a l'entrada «març» trobem tres versions del tipus ATU 294 inserides dins l'apartat «Refranyer». La primera i la segona (documentades a Gandia, Vinaròs i València) es corresponen amb la variant «El març enganyà sa mare» i s'aporten com a explicació del

geogràfica ben concreta, cosa que les apropa a les formulacions llegendàries. És el cas de les narracions protagonitzades per “la vella de Romadriu”,¹⁰ que són les més populars i divulgades. Ens trobem, per tant, amb una rondalla estretament relacionada amb un entorn geogràfic que presenta unes condicions meteorològiques extremes que determinen les formes de vida i el model econòmic dels seus habitants.

En segon lloc, podem veure que és una rondalla amplament divulgada des de temps molt reculats¹¹ —la seva reiterada presència en el corpus paremiològic així ens ho indica— però també molt viva actualment, ja que les versions que estudiem han estat publicades al llarg de tot el s. xx i els primers anys del s. xxi i és una rondalla habitual en antologies escolars, en adaptacions per a joves lectors, etc.¹² Per tant, encara que tracta un tema relativament allunyat de les necessitats i preocupacions de la gent d’avui —els receptors actuals probablement no tenen bestiar a la muntanya que pugui patir pel mal

sentit de la parèmia: en el primer cas el març just mulla la roba que sa mare havia estès a eixugar i en el segon provoca una calamarsada que deixa la roba i la dona malmenades («Març, marcer, apedregà sa mare en lo llavaner»). La tercera versió és un resum de la variant dels dies emmanlevats i ens remet a l'article «dia» del mateix diccionari. En consultar-lo, trobem una extensa versió que aporta diverses variants de les fórmules versificades. Se'n explica que aquesta rondalla és habitual al Pallars, l'Urgell, la Cerdanya i l'Empordà per explicar el mal temps dels primers dies de l'abril. Fins aquí, cap referència a l'existència d'aquesta rondalla a les Balears.

En revisar les narracions que Antoni M. Alcover inclou al seu *Aplec de rondalles mallorquines d'en Jordi des Racó*, no en trobem cap que es correspongui amb el tipus ATU 294, ni tampoc apareix en l'edició crítica Grimalt / Guiscafrè (1996) cap referència a aquest tipus en el seu apartat de «Rondalles d'animals». Però en llegir la rondalla «Es dotze mesos i ses dues jaies», que es correspon amb el tipus ATU 480 (una rondalla meravellosa), trobem una versió del tipus ATU 294 inserida en el text. Es tracta de l'argument ja esmentat segons el qual una vella amable comenta a cada un dels mesos de l'any les seves virtuts i obté una recompensa, mentre que una altra vella insolent els retreu els defectes i és castigada. En la versió d'Alcover la «jaia malaixamussa» —és a dir aspra de tracte— retreu al gener la feta segons la qual un pastor se'n riugué d'ell perquè no havia estat gaire fred i aquest, enfadat, manlevà un dia al seu germà febrer (que per això en té només 29 i el gener compta amb 31) i l'aprofità per fer una maltempada que matà una ovella i un esqueller del dissortat pastor. Com que «Es dotze mesos i ses dues jaies» és una versió molt literària i amplificada de l'argument que es correspon amb el tipus ATU 480, pensem que aquesta “rondalla dins la rondalla” és possiblement un afegit de la ploma d'Alcover, qui probablement hagués conegut la narració en les seves eixides lingüístiques pel Pirineu o bé en fonts escrites. No ens consta que cap informador mallorquí l'hi narrés. No obstant, a les esmentades notes sí que trobem una variant del tipus ATU 294, la que explica el tema del desigual repartiment del calendari i està recollida a Lluçmajor: «Es gener y el març manllavaren un dia per hom an es febrer y no les hi volgueren tornar. Per això que està tan enfadat y ho fa pagar a la gent y es tan malambrós perquè romangué tan curt; no mes té 28 dies (Lluçmajor).» (Grimalt / Guiscafrè, III, dins Alcover, 2001: 462). El punt de convergència de la versió publicada amb la de les anotacions de les plaguetes és l'explicació dels pocs dies del febrer, però l'informador aporta una de les variants, i el text publicat per Alcover, una altra.

10. Romadriu és un petitíssim nucli de població que ja trobem documentat l'any 839. Es troba al costat del riu Romadriu, en el municipi de Llavorsí, comarca del Pallars Sobirà.

11. Segons indica el catàleg *The Types of International Folktales* (Uher, I, 2004: 170-171), el tipus ATU 294 es troba documentat des de 1871 i el trobem recollit a nombrosos països d'una àrea geogràfica molt extensa: Estònia, Letònia, França, Portugal, Alemanya, Còrsega, Malta, Hongria, Romania, Bulgària, Grècia, Rússia i Ucraïna. A l'Estat espanyol es troba en castellà, català, gallec i basc.

12. A tall d'exemple, podem citar el llibre per a infants *La vella de Romadriu* (Boixaderas / Ros, 1987), que és una versió de la rondalla amb alguns suggeriments d'ús didàctic.

temps i la seva economia no es vincula a la ramaderia—, segueix essent un argument molt atractiu, potser per diverses raons, entre les quals citaríem el seu caràcter explicatiu d'aspectes meteorològics (mal temps) i de calendari (el febrer més curt que els altres mesos), l'atractiu i la comicitat amb una pinzellada escatològica de les formes versificades que inclou —algunes de les quals han esdevingut parèmies— i la plasticitat dels personatges protagonistes, una vella agosarada i un mes personificat, ofès i amb desig de venjança, que ens remunten a arrels de caràcter mític de lluita entre els humans i els elements. De tot plegat, probablement, se'n deriva la pervivència i difusió del relat.

Vegem ara les característiques dels protagonistes. A les versions en llengua castellana el personatge protagonista és habitualment un pastor; en canvi, pràcticament totes les versions catalanes són protagonitzades per una dona vella de la qual no en sabem el nom, encara que sovint la trobem sota la denominació de «la vella de Romadriu» en referència toponímica a un llogaret concret dels Pirineus. Aquesta vella és també pastora, a vegades una humil pastora amb pocs caps de bestiar i altres una rica propietària que diu tenir-ne més de cent. Tant si en té molts com pocs, al final del relat en tindrà només un, aquell que ha pogut aixoplugar sota les seves faldilles. El fet que el protagonista d'aquest tipus de rondalla sigui una persona dedicada a la cura del bestiar no és un fet casual. L'ofici de pastor és un dels més antics que existeix, i implica una relació amb la naturalesa tan intensa que a vegades es revesteix d'un cert caràcter sacre. Els pastors són savis en molts d'aspectes vinculats a la natura, especialment en els de caràcter meteorològic, amb una saviesa adquirida a través de la tradició oral i l'observació continuada de la natura.

No creiem que el fet de ser una dona vella la protagonista sigui casual. D'una banda, en el folklore la figura femenina sempre s'associa a una major i més intensa relació amb la mare natura, des del neolític —quan la humanitat va aprendre a sembrar i a processar els fruits de les plantes sembrades— les dones han establert una vinculació especial amb la terra i amb els cicles naturals, que també es reflecteixen en la seva pròpia naturalesa femenina, amb els cicles menstruals, de gestació i d'al·letament. Figures femenines són també les fades, els éssers sobrenaturals més habituals a les llegendes, i les bruixes, mestresses de les ciències ocultes. La nostra protagonista és —a més de dona— vella, i això a la tradició popular sol ser sinònim de saviesa i prudència. En aquest cas, però, manca la prudència i s'origina el conflicte. La nostra protagonista s'allunya de l'estereotip perquè adopta una actitud provocativa, desafiant, que després pagarà molt cara. Potser el contrast entre l'actitud prudent que esperaríem d'una vella i el seu comportament una mica fatxenda i agosarat és el que dota de força el personatge i el fa romandre en la memòria popular. Hi ha moltes variants de les paraules provocadores de la vella cap al març, però totes són semblants. A tall d'exemple, vegeu la que aporta Joan Amades:

—Març, marçot
no m'has mort cap ovella
ni ovellot.
Cent borrecs tinc a Cerdanya,
tots ells amb un pam de banya;
cent ovelles a l'Urgell,
totes amb el seu anyell.
Cara de gos

de març marcell,
 que no m'has mort cabra ni anyell,
 truja o porcell,
 arri allí, mala pell. (Amades, I, 1982: 630)

D'aquesta provocació verbal ben establerta dins la tradició del tipus rondallístic —ja sabem que sempre les formes versificades tenen una menor mobilitat textual— en destacaríem dos elements. D'una banda, el to d'insult que evidencia l'augmentatiu despectiu «marçot» i les expressions «cara de gos» i «mala pell», i de l'altra la concreció geogràfica dels dos topònims que es citen, la Cerdanya i l'Urgell, dues comarques dels Pirineus catalans que coincideixen plenament amb els indrets on la rondalla ha estat recollida de la tradició oral.

L'antagonista és, en tots els casos que assenyalem, la personificació del mes de març. Les personificacions d'elements abstractes d'origen cultural no són gaire habituals a les rondalles, però adesiara en trobem algunes. En el cas dels mesos n'és un bon exemple el tipus ATU 480 (Uther, I, 2004: 281-282), que en ocasions es troba vinculat amb el que estudiem en aquest article. A aquest tipus —ja esmentat en aquestes pàgines— dues jaies es troben amb dotze joves que no són altres que les personificacions dels dotze mesos de l'any, dialoguen amb ells una en to positiu i l'altre en negatiu i a canvi obtenen un do o un càstig respectivament. A l'ATU 294 l'antagonista és el mes de març, amb la col·laboració puntual dels seus “germans” el febrer o —més habitualment— l'abril. A partir d'aquesta col·laboració entre els mesos, la rondalla explica la desigual divisió del calendari o el mal temps que sol fer entre finals de març i principis d'abril, a vegades la rondalla serveix per explicar ambdues coses. De fet, en bona part dels Països Catalans és habitual la denominació «els manllevats» en referència a aquests dies de mal temps abans del final de l'hivern. En alguns textos fins i tot podem trobar divertides explicacions pseudoetimològiques que assegurin que «manllevats» ve de «mal llevats», és a dir, llevats o trets d'un mes per posar-los a l'altre amb la intenció de fer mal.

Una altra denominació usual per indicar aquests dies entre març i abril és «els dies de la vella», i en alguns indrets els pagesos en diuen «les reganyades de la vella» en al·lusió a les lamentacions de la vella en veure la desfeta del seu ramat i als retrets que feia al comportament del mes de març. A la Provença, és usual la denominació «dies de la vaca» o *li Vaqueirieu* en referència a les vaques de la vella que moren pel mal temps de finals de març i primers d'abril, uns dies encara avui temuts pels pagesos. Encara que no n'hem trobat referències en cap altre autor, el folklorista Joan Amades ens aporta aquesta informació ben curiosa i que és una variant que complementa la denominació esmentada:

Els tres darrers dies d'aquest mes [març] són qualificats com *les joves d'abril* i els tres primers del mes vinent són coneguts per *les velles de març* perquè, segons creença, el març va manllevar tres dies a l'abril i aquest els hi va deixar i, en canvi, li'n va donar tres dels seus, que són els primers del mes vinent. Per tant, els tres darrers dies d'aquest mes i els tres primers del mes que ve tenen alterat l'ordre: els uns pertanyen al mes següent i els altres, a l'anterior. (Amades, I, 1982c: 814)

Entre els dos protagonistes de la rondalla, la dona i el març, s'estableix una mena de repte. Com ja hem assenyalat, la vella se'n riu una mica del març, que no ha estat tan terrible com ella temia, i el març —picat— respon de manera violenta amb paraules i amb fets, provoca maltempsades que duren dies i li mata gran part del bestiar. Aquesta confrontació és el nucli del relat i té com a característica important el fet de ser versificada. Les variants d'aquest diàleg són nombrosíssimes i han entrat a formar part del corpus de paremiologia catalana, com també ha succeït en el cas del castellà, l'occità i d'altres llengües romàniques. Vegem un exemple de la resposta irada i amenaçadora del març:

—Ab un que'n tinch de març
i dos que'n llevaré d'abril
te'n mataré dos mil. (Farnés, V, 1996: 816)

La conseqüència d'aquest repte és la malifeta, l'agressió del març que és possible per la col·laboració del seu germà l'abril. Cada variant inclou una forma versificada en la qual el març demana alguns dies a l'abril (generalment tres o quatre) per poder escarmentar la vella. Una mostra d'aquesta petició que sempre té un marcat caràcter enumeratiu i sovint s'inicia amb un adjectiu amistós i manyac cap a l'abril és la següent:

—Abril gentil,
deixa'n un, deixa-me'n dos,
deixa-me'n tres, deixa-me'n quatre,
que aquesta mala vella
vull fer pernatre. (Amades, I, 1982: 631)

Una vegada aconseguit el "préstec" es produeix l'agressió, que és un enfrontament dialèctic i meteorològic, intensificat en aquest cas per la terminació despectiva *-ot* (*anyell / anyellot*) que usa el març per referir-se al bestiar de la vella i que és la rèplica al «març, marçot» que ja havia usat la vella i que el mes li retreu:

—No ho sóc, l'abril gentil,
que sóc el març, marçot
que et mataré totes les ovelles
i els ovellots,
xaies i anyellots,
truges i trujots
i, si et descuides,
et mataré a tu i tot
a la vora del foc. (Amades, 1983: 631)

Pel que fa a la duració del temporal, segons les versions oscil·la entre els quatre i els quinze dies, encara que el més habitual és quatre jornades, quantitat que ajuda a explicar els 28 dies del febrer en contrast amb els 31 del març. La dimensió d'aquesta agressió també varia d'una versió a l'altra, a vegades se'ns diu que el mes —enfurit— mata més de la meitat del ramat, en altres mata tot el bestiar menys un anyell que s'aixopluga sota

les faldilles de la vella, davall una olla o dins una cova.¹³ És interessant aquest retruc que trobem en nombroses versions, segons el qual encara en el moment del temporal hi ha enfrontament verbal i la vella manté la seva actitud desafiant amb versos de caràcter escatològic i que dibuixen una situació tragicòmica. La vella s'arrecera del mal temps en un indret angost en el qual pot amagar el cap, però no el cul (una cova, un calderó) i que li permet protegir un animal del seu ramat però no del tot, perquè la cua queda fora i es gela. Aquesta part també s'expressa amb fórmules versificades, algunes de les quals són les següents:

—El cul m'assotaràs, pro el cap no podràs! (Coll, 1993: 400)

—Març, marçot
cara de gos,
bufa'm el cul,
que la cara no pots (Amades, 1982: 630)

—Pel cul li'n pots dar,
que pel cap no poràs! (Coll, 1989: 50)

Aquestes formes versificades que fan referència al cul («bufa'm el cul», «pica'm el cul», «pel cul li'n pots dar», «el cul em batràs», etc.) s'insereixen en una tradició de disputa dialèctica de to escatològic ben documentada des d'època medieval. L'expressió «besa'm el cul» s'usa encara avui en dia en to despectiu, en el sentit de «em pots dir o fer el que vulguis, que no m'importa» i representa un clar menyspreu cap a l'adversari.

El folklorista català Aureli Capmany (1948: 80-81) estudia les versions provençals i assenyala que aquest tipus de rondalla és molt popular arreu d'Europa, però que en tots els indrets es tracta de dies que el mes de març manlleva a l'abril, mentre que en la tradició provençal l'argument presenta una forma desdoblada segons la qual el febrer hauria demanat dies al març i després el març n'hauria demanat a l'abril, ambdós amb la intenció de fer mal a la vella imprudent i al seu ramat. També comenta aquest argument l'escriptor Frédéric Mistral en les notes de la seva coneguda obra *Mirèio* (1859).

El final de la rondalla és alhora desolador i esperançador, encara que a primer cop d'ull això ens sembli una contradicció. Desolador perquè el març ha arrasat els camps i delmat el bestiar amb la seva maltempada, però alhora esperançador perquè la vella ha aconseguit salvar un anyell o bé una vaca i aquest animal representa l'esperança de continuïtat de la vida a muntanya. De la importància simbòlica d'aquest animal salvat per la

13. Com ja hem assenyalat, Pep Coll escriu: «A Romadriu encara hi ha la cova on s'arrecerà la temerària padrina» (Coll, 1989: 50); i en una altra versió:

«A Romadriu van trobar una vella, amb un calder al cap.

—Heu conegut el març? —li va preguntar l'amo.

—Massa que l'he conegut, redéu! —va renegar la padrina—. Sort n'haig tingut d'aquesta caldera, si no, m'hauria fet la pell a mi també!

La vella es va aixecar les faldilles i va aparèixer un corder, sec com un clau i amb la cua gelada. Aquella bestiola era l'únic que havia pogut salvar del fred.» (Coll, 1993: 400)

protecció de la pastora, n'és una prova el fet que totes les versions l'esmenten i també que sol tenir una fórmula versificada pròpia que en remarca la salvació gairebé miraculosa, perquè a l'animal se li congela la cua, però salva la vida. Aquest alè d'esperança al final del relat l'apropa més a la rondalla que a la llegenda, atès que és una condició intrínseca a la rondalla el final en positiu, malgrat les adversitats que hagi pogut patir el protagonista. En aquest sentit, també té un final en positiu la versió titulada «La família que va fugir del març» (Coll, 1993). En aquesta rondalla una família fuig del mal temps de les terres altes dels Pirineus per anar a establir-se a la plana de Lleida, on el temps és millor i les terres més fèrtils i on finalment fan fortuna. El caràcter metafòric d'aquest relat l'assenyala Pep Coll amb aquestes paraules:

Per acabar, la llegenda que em contà el Cisco de Casemiro d'Ainet de Besan conté la majoria dels ingredients mítics de l'èxode pirinenc: el record d'una època daurada, la lluita contra el fred tardà, la davallada riu avall cap a les terres baixes a la recerca del bon temps i la prosperitat de la família en el nou medi urbà. *La família que va fugir del març* és, sense cap mena de dubte, la llegenda que millor explica el destí de la gent de muntanya. (Coll, 1993: 389)

3. DEL REPARTIMENT DELS DIES ENTRE ELS MESOS DE L'ANY: EL CALENDARI

El 1922 el folklorista català Joan Amades recollí de boca de Bonaventura Espinosa, veí de Ripoll, una rondalla de caràcter al·legòric que el folklorista titulà “L'any Jai” (Amades, I, 1982: 396-399). Es tracta d'un extens i complex relat en el qual un vell bonhomíós que representa l'any, es decideix a repartir els dies entre els seus fills. El mes de febrer té mal caràcter, és envejós i mancat d'escrúpols.¹⁴ Arriba l'últim el dia del repartiment i només li donen 28 dies perquè tots els altres ja estan adjudicats. Davant les seves irades protestes, els seus germans mesos accepten que el febrer sigui el segon mes de l'any —després del gener, que és el major i per això té el privilegi de ser el primer— i el pare Any li dona alguns retalls de temps que sobren, amb els quals pot confegir un dia més cada quatre anys. El relat explica d'aquesta manera per què el febrer només té 28 dies, el lloc que ocupa dins el calendari i per què existeixen els anys de traspàs.

Es tracta d'una narració molt diferent de les altres, de to molt literari, la qual cosa ens fa dubtar del seu caràcter popular. Potser ha estat sotmesa a un procés d'ornamentació literària per part de l'informador o —més probablement— del recopilador. De fet, és una versió molt semblant —encara que més llarga i elaborada— a la que presenta Francesc Pelai Briz en el seu llibre *La Panolla (quentos, rondalles, novel·les)* de 1873, una versió

14. La percepció del febrer com un mes negatiu també és ben present en el refranyer, a tall d'exemple podem citar: «De febrers n'hi ha molt pocs de bons», «El febrer, mes mentider», «Febrer curt, més brau que un turc», etc.

literària redactada al gust decimonònic.¹⁵ Presenta, però, com a característica pròpia del tipus la personificació dels mesos de l'any i el caràcter explicatiu popular aconseguit mitjançant el recurs literari d'humanitzar una singularitat del calendari cristià pel qual ens regim des de fa segles. El procés pel qual es justifica l'explicació, d'altra banda, és ben habitual en les rondalles i en la vida real: el conflicte i les rivalitats que es generen entre els germans a l'hora de repartir l'herència del pare.

Encara que no es troba catalogada, volem comentar aquí una narració força singular de la qual tenim també una sola versió i que —de manera indirecta— dóna una explicació diferent dels pocs dies que té el febrer. Es tracta de la narració «Es 29 de febrer» publicada pel folklorista d'Eivissa Joan Castelló Guasch en el seu recull *Rondaies eivissenques de quan el Bon Jesús anava pel món* (Castelló, 2004: 48-50) i que adopta més tost la forma llegendària pròpia del cicle de relats protagonitzats pel Bon Jesús i sant Pere. En aquest cas, es tracta també de la confrontació entre una conducta adequada i una d'inadequada, que té com a resultat un premi i un càstig respectivament. L'argument és el següent: Jesús, sant Joan i sant Valero troben un pastoret que plora desconsolat perquè dos dels seus porcs han quedat enfangats dins una sèquia i no els pot treure. Jesús mana als seus acompanyants que l'ajudin. Sant Joan entra dins la sèquia i treu els porcs, però sant Valero —per no embrutar-se— no l'ajuda. Jesús, davant el fet, concedeix a sant Joan que la seva festa se celebri unes quantes vegades durant l'any, mentre que la de sant Valero només se celebrarà un cop cada quatre anys, el 29 de febrer dels anys bixests.¹⁶ Ens trobem, doncs, davant una versió molt cristianitzada per explicar la divisió —a primer cop d'ull arbitrària— dels dies de l'any entre els mesos, però presentada igualment com un càstig, tal com passa en les versions que no tenen aquesta dimensió cristiana.

Tampoc no es troba catalogat a l'*Índex tipològic de la rondalla catalana* (Oriol / Pujol, 2003) un altre argument que explica els 28 dies del febrer de manera molt singular i que hem trobat documentat a la revista mallorquina *Lluch* publicada el febrer del 1932:

Aquest mes té molt mala anomenada, *Febreret curt, pitjor que turc* li diu l'adagi. Alguns l'acusen fins i tot de jugador i bancarroter, i per això és que ha arribat a ser el més pobre de tots els seus companys. Primer va jugar amb el *gener* i aquest li va saupar un dia, deixant-lo amb vint-i-nou, mentres ell es va quedar amb trenta-un. El mesquinet de *febrer* se pegava tocs pel cap i no podia allargar el coll a haver de ser menys que els altres. Per rescabalar-se tornà a amarrar joc amb l'altre veïnat seu, el *mars* i aquest li guanyà un altre dia, quedant-se el bancarroter just amb vint-i-vuit. Quan el Bon Jesús se va témer de les capbuitades del *Febreret*, li donà un bon daltabaix; i perquè no s'hagués de veure tant dins sa misèria, i per compassió que tengué, li va prometer donar-li un dia, un pic cada quatre anys. Enguany li toca cobrar-lo, i per això l'any és bixest. Així ho conta una tradició molt antiga. Qui no ho creu, que vagi a cercar-ho. (s. n., 1932: 39-40)

15. Amades esmenta el llibre *La Panolla* com una de les fonts de la versió que publica; és molt probable que la prenguéssim com a base per redactar la seva, com feia sovint amb l'obra d'altres folkloristes.

16. Segons les fonts que hem pogut consultar, hi hauria un error en la llegenda. Sembla que sant Valero se celebra el 29 de gener, mentre que el 29 de febrer en el santoral es commemora la festivitat de sant August Chapdelaine, sant Dositeu, sant Gregori de Narek i sant Roman.

El mateix argument el publicà el 1909 la popular revista infantil en llengua catalana *En Patufet* amb el títol «Per què el Febrer té 28 dies y el Janer y el Mars 31», amb la indicació que es tractava d'una llegenda anglesa i sense que hi aparegués la figura de Jesús, simplement el febrer dóna un dia al gener i un altre al març en pagament dels deutes de joc que ha contret amb ells. Que aquesta versió es popularitzés en català a partir de la publicació a la revista —es tractava d'una revista que comptava amb gran difusió— i que es cristianitzés en adaptar-se al català per contaminació d'altres rondalles o que fos un argument ja conegut en català és un punt que no hem pogut documentar. Cal tenir en compte, però, que la revista *Lluch* era una revista d'una comunitat religiosa, i que el text remarca la compassió de Nostre Senyor i els problemes que sol dur l'afecció al joc, és a dir, té un elevat contingut moralitzador, absent en la versió anglesa.

Atès que es tracta de formes molt allunyades de l'argument estàndard, Hans-Jörg Uther recomana una adscripció temporal al tipus ATU 294, però creu que en una nova edició de l'índex internacional caldria diferenciar-lo, amb una notació independent.¹⁷

4. EL MARÇ I SA MARE: MARCEJAR

Menció a part mereixen tres rondalles molt breus que, tot i pertànyer també al tipus ATU 294, són força diferents de les comentades fins ara. Ens referim a «El març enganya sa mare» (*DCVB*, s. v. *març*), «De com març va enganyar sa mare» (Guardiola / Beltran, 2005: 27) i «Març, marcer, apedregui sa mare en el llavaner» (Martí Gadea, I, 1912: 78). Encara que troben aquestes tres variants, evidentment l'argument dels tres relats és el mateix: la mare del mes de març demana al fill si farà bon temps per poder anar a rentar o a estendre la roba, ell li diu que sí però després fa caure una pedregada que fa malbé la roba i també —en algunes versions— la mare. Vinculada a aquest relat hi ha una parèmia que diu «El març va matar sa mare». L'ensenyament que vehiculen aquestes contalles és idèntic al de les anteriors: hom no es pot fiar del temps que farà durant el mes de març, atès que és variable i insegur; qui se'n refiï s'exposa a prendre mal.

El que ens crida l'atenció, però, en aquests breus relats és la personificació no ja del març, sinó també de sa mare i el context domèstic en el qual es desenvolupen. Aquest procés de fer pròxims i casolans els mesos de l'any i els fenòmens meteorològics ens pot semblar a primer cop d'ull un fet pueril i menor, però es troba en l'arrel del pensament mític, un tipus de pensament estretament vinculat a la formació de les cosmogonies religioses i també al propi dels infants en els primers anys de vida. Així, a Mallorca és habitual en sentir una forta tronada dir «al cel fan dissabte» o bé «la Mare de Déu fa dissabte» o encara «sant Pere fa dissabte», en el sentit de neteja general. Es un procés de comparació, d'analogia, entre el soroll produït per la tronada i la semblança d'aquest soroll amb el que fan els mobles quan es mouen d'un lloc a l'altre per fer neteja.

17. Informació personal aportada a l'autora de l'article el novembre de 2012 en entrevista mantinguda a Vigo.

Joan Amades assenyala que els llunaris antics representaven el mes de març amb la figura d'un jove amb tres cares, una que bufava, una altra de riallera i la tercera ferrenya, per simbolitzar les variacions del temps. La representació simbòlica del març com un jove inconstant, amic de fer males jugades i que no respecta ni la pròpia mare s'adiu força amb la idea d'instabilitat i de variabilitat arrelada en la mentalitat popular i que la narració vol transmetre, una percepció ben present també en un gran nombre d'adagis: «El març, marceja», «Març, marcelades», «No hi ha març que no marcege, ni boig que no bogege, ni fill d'ase que no brame», etc. Fixem-nos que en aquest sentit és ben remarcable el fet que la llengua catalana compti amb el verb *marcejar*, que indica variabilitat en la doble accepció de «temps variable» i de «caràcter voluble».

4. CONCLUSIONS

En iniciar la recerca sobre el conjunt de narracions catalanes agrupades sota l'epígraf ATU 294 no comptàvem que ens trobaríem amb un cicle tan extens, variat i complex. Un cop d'ull superficial ens havia fet valorar aquestes narracions simplement com una forma enginyosa d'explicar una particularitat del calendari julià i poca cosa més. La recerca de les múltiples versions i una lectura aprofundida ja ens aportà indicis sobre la riquesa del material que era objecte del nostre estudi.

Els arguments que desenvolupen les rondalles catalogades com ATU 294, i especialment els que se centren en la relació entre una vella i el mes de març, tracten d'un tema que va molt més enllà d'una narració superficial i utilitària —sovint presentada amb aparença de llegenda—, entretinguda i pinzellada d'escatologia. El que primer ens cridà l'atenció fou la seva extensió geogràfica i temporal, que s'escampa d'Orient a Occident al llarg de segles. També és molt remarcable la reiterada presència i relació amb el món de les parèmies, la qual cosa ens aporta indicis de la seva popularitat i utilitat. Les parèmies —com passa amb tots els gèneres orals— perviuen en tant que són funcionals en el seu context cultural i social. La presència d'un gran nombre de materials parèmics que es vinculen directament al cicle que estudiem indica una gran vitalitat etnopoètica d'aquests materials.

També cal remarcar la gran diversitat de variants argumentals en les quals se subdivideix el tipus (qualificat de miscel·lani pels catalogadors), que tenen com a denominador comú la personificació dels mesos de l'any. És precisament aquest aspecte el que ens porta a interpretacions de caràcter mític, com assenyalen Pedrosa (1995: 290) i altres autors. Segons aquestes interpretacions, es tractaria d'una rondalla en el substrat de la qual trobem el tema atàvic de la relació dels humans amb la natura, o —en la seva forma espiritualitzada— entre els humans i la divinitat. En aquesta relació, l'ésser humà sempre porta les de perdre, encara que el seu instint de supervivència fa possible que superi allò que semblava insuperable. La rondalla ens aporta una lliçó d'humilitat, però alhora una lliçó de coratge i de lluita, de decisió i de gosadia. D'altra banda, ja hem assenyalat el contingut simbòlic d'altres elements, com la protagonista femenina i anciana, la muntanya com a escenari i l'ofici de pastor.

No podem oblidar, així mateix, que en aquestes rondalles no únicament resulta atractiu el fons, sinó també les formes literàries que es posen en joc, en llurs múltiples variants. La personificació dels mesos, l'àmbit domèstic, la figura entre còmica i dramàtica de la vella i —molt especialment— la reiterada aparició de fórmules rimades en la lluita dialèctica entre els personatges. Són aquestes fórmules versificades —caricaturesques i abastament surrealistes—, juntament amb el caràcter explicatiu de les particularitats del clima i del calendari, els factors que aporten a les rondalles dels dies de la vella llur popularitat i atractiu, fins i tot entre el públic actual, quan els rigors del clima han deixat de ser peça clau en la supervivència de la societat occidental.

La vella i les seves ovelles, el març enfadós i els seus solidaris germans, els dies manllevats, la cua gelada de l'anyell, el temporal desfermat i la rialla incontenible que provoquen les escenes i les confrontacions dialèctiques en qui les escolta o llegeix s'uneixen per formar una narració que s'ancora dins la nostra memòria col·lectiva per tal de fer-nos present que ens podem arrecerar del mal temps però que mai per mai —en la nostra infinita i prepotent petitesa— podrem dominar els ímpetus de la naturalesa.

ANNEX¹⁸

Refranys catalans referits als mesos de febrer, març i abril vinculats a les rondalles analitzades:¹⁹

1. El febreret curt, amb vint-i-vuit dies se'n surt.
2. Febrer, el més curt, amb sos dies vint-i-vuit, però si bé els comptaràs, trenta n'hi trobaràs.
3. Febrer, el curt, de dies sols vint-i-vuit, però els anys de traspàs, vint-i-nou n'hi trobaràs.
4. En sol matar més el febrer que un carnisser.
5. El febrer tira les velles al femer i les joves també, si s'hi posa amb tot son poder.
6. Qui té ovelles pel febrer, les daria per cap diner.
7. Pel febrer, tira les ovelles al femer.
8. El febrer, no deixa ovella ni corder.
9. Mata més xais el febrer que el carnisser.
10. Maleït febrer, que t'emportes l'ovella i el corder.

18. Aportem en aquest annex 47 parèmies. És molt interessant el web «ParemioRom. Paremologia romànica: refranys meteorològics i territori» (<http://stel.ub.edu/paremio-rom/ca/%C3%A0mbitem%C3%A0tic-general/dialogismes-sobre-els-dies-manllevats-un-mes-al-precedent>), que aporta 57 fitxes de parèmies sobre el tema estudiat en les diferents llengües romàniques. Agraïm la informació a José Enrique Gargallo.

19. Les parèmies numerades de l'1 al 36 corresponen a Amades, II, 1982 b; les numerades del 37 al 47 corresponen a Farners, 1996.

11. Pel febrer diu el corder: -Prou gel que em caurà el pèl.
12. Diu el bou pel febrer: -Pluja, pluja, fins que se'm podreixi la cua.
13. Diu el bou pel febrer: -Prou aigua que se'm podreix la banya.
14. Per sant Matias l'ovella diu al pastor: -Treu-me del racó i porta'm al sol.
15. Per sant Maties ja canta el pastor ses alegries.
16. Per sant Maties, tria la baciva i treu les forres de les parides.
17. Per sant Maties, de les ovelles fes les tries.
18. Per sant Maties, tantes ovelles mortes, tantes ovelles vives.
19. El març té trenta dies i tres-centes fesomies.
20. Març, marcell, no m'has mort cap vaca, ni vedell, ni truja, ni porcell, cabra ni cabrit; malhaja, ara que ets finit.
21. Abril, gentil, deixa-me'n un, deixa-me'n dos, deixa-me'n tres, i un que jo en tinc, faran quatre; que la mala vella vull pernabatre.
22. No sóc l'abril gentil, sinó el març marçot, que em revenjo de tot, i mato les ovelles i els ovellots i, si et descuides, a tu i tot a la vora del foc.
23. Març, marçot, mata la vella a la vora del foc i la jove si pot.
24. Març, marçot, mata les velles a la vora del foc i les joves si les hi trob.
25. El xai que veu les flors del març també veu les de Nadal.
26. Si el març marceja, no et fiis d'ell; mata l'ovella i castiga l'anyell.
27. L'ovella que passa el març, passa tot l'any.
28. Març, marçàs, de l'ovella en faràs pedaç.
29. Passats el març marcell, salvats la vaca i el vedell.
30. Març, marçot, mata l'ovella i l'ovellot i el pastor si pot.
31. Març aborrascat, ni ovelles ni corders ha deixat.
32. Pel març, corre el diable per totes parts.
33. Abelles i bestiar boví, pel març se sol morir.
34. Per la Mare de Déu de març, els ramats fora dels prats.
35. Pe l'Anunciació, el darrer gelor.
36. Per la Mare de Déu de març treu l'ovella de totes parts i, d'allí on no la trauràs, palla ni gra no hi trobaràs.
37. El març va matar sa mare.
38. En març, mai surt la vella de la vora del foc.
39. Març aborrascat, ni ovelles ni corders ha deixat.
40. Març, marcer, apedregui sa mare en el llavaner.
41. Març, marcerol / no m'has mort l'ovella / ni el borregol, / ja vindrà l'abril, que me'n matarà cent mil.
42. Abril abrillet, va matar sa mare de fred.
43. Ovela, abella i mula vella, per l'abril perden l'esquella.
44. L'abella i l'anyell, per l'abril se'n fan la pell.
45. Vedell i anyell, per l'abril hi deixen la pell.
46. No es mor cap ovella d'abril ni cap vaca de maig.
47. Egües i vaques, a l'abril les més flaques.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, Antoni M. / MOLL, Francesc de Borja (1978² [1930-1962]): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll. 10 vol.
- ALCOVER, Antoni M. (2001): *Aplec de rondaies mallorquines d'En Jordi d'es Racó*. Vol. III. Edició a cura de Josep A. GRIMALT i Jaume GUISCAFRÈ. Palma: Moll.
- AMADES, Joan (1982a² [1950]): *Folklore de Catalunya. Rondallística*. Vol I. Barcelona: Selecta.
- (1982b² [1951]): *Folklore de Catalunya. Cançoner: cançons, refranys, endevinalles*, Vol. II. Barcelona: Selecta.
- (1982c² [1950-56]): *Costumari català. El curs de l'any*, vol. I, Barcelona: Ed. 62 i Salvat.
- BRIZ, Francesc Pelai (1873): *La Panolla (quentos, rondallas, novelas)*. Barcelona.
- COLL, Pep (1989): *Quan Judes era fadrí i sa mare festejava*. Barcelona: La Magrana.
- (1993): *Muntanyes maleïdes*. Barcelona: Empúries.
- CAPMANY, Aureli (1948): «Un mois maltraité ou les jours “manllevats”». *Tramontane. Revue du Roussillon. Art & Littérature*, III. 1948. p. 80-81.
- CASTELLÓ, Joan (2004): *Rondaies eivissenques de quan el Bon Jesús anava pel món*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.
- FARNÉS, Sebastià (1996): *Paremiologia catalana comparada*. IV. Barcelona: Columna. 8 vol.
- GRUP DE RECERCA FOLKLÒRICA D'OSONA (1984): *El folklore de Rupit-Pruit II: Narracions*. Vic: Eumo.
- GUARDIOLA, M. Isabel / BELTRAN, Vicent (2005): *Bolulla la caramulla: cultura popular i llengua d'un poble de la Marina*. Alacant: Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert.
- MARCÈ, Francesc Xavier (1909): «Per què el Febrer té 28 dies y el Janer y el Mars 31». *En Patufet*, 13.III. 1909. Barcelona, p. 183.
- MARTÍ GADEA, J. (1912): *Tipos, modismes y cosas raras y curiosas de la tierra del Ge, arplegadas y ordenades per un aficionat*. I. València: Tipografía moderna. 2 vol.
- ORIOI, Carme / PUJOL, Josep M. (2003): *Índex tipològic de la rondalla catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya (Departament de Cultura).
- (2008): *Index of Catalan Folktales*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- PEDROSA, José Manuel (1995): «“Si marzo tuerce el rabo, ni pastores ni ganados”: ecología, superstición, cuento popular, mito pagano y culto católico del mes de marzo». *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, L, p. 267-293.
- QUINTANA, Artur (1997): *Bllat Colrat! Literatura popular catalana del Baix Cinca, la Llitera i la Ribagorça*, Vol. I. Calaceit: Instituto de Estudios Altoaragoneses; Institut d'Estudis del Baix Cinca; Institut d'Estudis Ilerdencs; Diputació General d'Aragó.
- S.N. (1932): «Febrer. Quefers d'aquest mes». *Lluch*, III. 1932. Palma, p. 39-40.
- SERRA I BOLDÚ, Valeri (1914): «Calendari folklòric». *Lo Pla d'Urgell* núm. 96, 1914.
- SIBOUNE, Antoine (1898): «Mars Grincheux». *Mon vieux Céret*. Céret: Louis Roque Imprimeur - Libraire, 1898.

THOMPSON, Stith (1966): *The Motif-Index of Folk-Literature*. Bloomington: Indiana University Press, 6 vol.

UTHER, Hans - Jorg (2004): *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography*. FFC 284-286. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

Materials *on line* consultats (data de consulta 10.08.2014):

<http://www.sre.urv.cat/rondcat/>

<http://etimologies.blogspot.com/2008/03/els-reganys-de-la-vella-i-els-dies-de.html>

<http://apsipars.blogspot.com/2009/03/els-dies-de-la-vella.html>

<http://www.vallibona.net/costums.htm>

http://www.rodamots.com/mot_cerca_resultat.asp?nm=2574

<http://lovistaire.blogspot.com/2009/04/manllevats.html>

<http://vpamies.blogspot.com/2010/10/top-ten-4-marc-marcot-mata-la-vella-la.html>

<http://stel.ub.edu/paremio-rom/ca/refranys>

RESUM

En aquest article ens centrarem en la revisió i l'anàlisi de set relats que es corresponen amb el tipus ATU 294, catalogats a l'*Índex tipològic de la rondalla catalana* (Oriol / Pujol, 2003: 70). En l'índex internacional ATU el tipus 294 es troba inclòs en l'apartat de rondalles protagonitzades per animals, per forces de la natura, conceptes culturals (mesos de l'any) o elements inanimats; aquestes rondalles sovint presenten un caràcter etiològic. Com en altres tradicions mediterrànies, també en les narracions catalanes podem copsar una dualitat en el caràcter explicatiu del tipus. Així, uns relats van encaminats a justificar per què el mes de febrer només té 28 dies i uns altres —la majoria— a explicar per què sovint entre finals de març i primers d'abril sol fer uns dies de mal temps. En ocasions, un mateix relat explica les dues coses, i algunes narracions inclouen una justificació de caràcter etiològic vinculada a la presència de formes geològiques singulars en un indret, que s'expliquen com a llocs on la vella protagonista s'aixoplugà de les maltempades del març. En aquestes rondalles no únicament resulta atractiu el fons, sinó també les formes retòriques usades, amb fórmules versificades que, juntament amb el caràcter explicatiu de les particularitats del clima i del calendari, són els factors que aporten a les rondalles dels dies de la vella llur popularitat i atractiu.

MOTS CLAU: Dies de la vella, Els manllevats, ATU 294, març, marcejar.

ABSTRACT

The stories about the months of January, February, March and April
within the Catalan tradition

This article is a review and analysis of seven tales listed under type ATU 294 in the *Índex tipològic de la rondalla catalana* (Oriol / Pujol, 2003: 70). Type 294 in the international ATU index is included in the section that deals with stories in which animals, the forces of Nature, cultural concepts (the months of the year) or inanimate things play a prominent part. These stories are often of an aetiological kind. Like other Mediterranean traditions, Catalan narrative also reveals a duality in the relation of events, so some stories try to account for the fact that February has only 28 days, while others (the majority, in fact) attempt to offer an explanation of why there is often bad weather in late March or early April. Sometimes, both phenomena are explained in a single story, and some tales advance an aetiological reason for the presence of unusual geological formations in a particular place, which are accounted for as places where the aged protagonist sheltered from the bad March weather. It is not only the background that is interesting in these stories but also the figures of speech that are used, with formulae in verse that, together with the accounts of the details of the climate and calendar, constitute the factors that make the stories about these so called “days of the old woman” so popular and attractive.

KEY WORDS: “Days of the old woman”, “manllevats” (last days of March “borrowed” from April), ATU 294, March, weather typical of March.